

DUBRAVKA IVŠIĆ MAJIĆ

U svijetu vitezova i kneževa – najstariji germanizmi u hrvatskome

Mnogima je poznato da u hrvatskome jeziku postoje brojni germanizmi. Pod nazivom *germanizam* obično se misli na riječi i druge jezične jedinice posuđene iz njemačkoga jezika. No, u širem smislu, germanizam je jezična jedinica posuđena iz jednoga od germanskih jezika. Germanski jezici čine granu indoeuropskih jezika, u koju se, osim njemačkoga, ubrajaju i engleski, nizozemski, zatim danski, švedski, norveški, islandski te još neki jezici s manjim brojem govornika.

U suvremenome hrvatskom jeziku ponajviše je posuđenica iz engleskoga jezika, a u novijoj prošlosti hrvatski je jezik od svih germanskih jezika najviše bio u kontaktu s njemačkim. Znatniji kontakti između hrvatskoga i njemačkoga započeli su u 16. stoljeću i trajali do početka 20. stoljeća, dok su hrvatski vladari bili iz dinastije Habsburg. Kontakti između hrvatskoga i drugih suvremenih germanskih jezika uglavnom su bili uz posredništvo drugih jezika (često upravo engleskoga ili njemačkoga) te iz njih potječe manji broj hrvatskih riječi (primjerice iz nizozemskoga su *klompa* i *polder*, a iz norveškoga *fjord*, *skija* i *slalom*).

Najstariji kontakti s germanskim stanovništvom potječu iz dublje prošlosti. Slavensko i germansko stanovništvo najvjerojatnije je prve kontakte ostvarilo u prvim stoljećima poslije Krista, u doba seobe Gota. Zatim su u doba seobe Slavena na zapad, u srednju Europu, Slaveni došli u kontakt s govornicima zapadnogermanskih jezika. U doba prvih kontakata s germanskim stanovništvom Slaveni su govorili zajedničkim jezikom, koji se naziva praslavenski. Praslavenski je jezik predak svih slavenskih jezika, pa tako i hrvatskoga. Najstariji su hrvatski germanizmi stoga naslijeđeni iz praslavenskoga te se, poput drugih posuđenica iz najstarijih razdoblja, nalaze i u ostalim slavenskim jezicima, potpuno su prilagođeni hrvatskomu jeziku i govornici ih obično ne prepoznaju kao strane elemente. U taj najstariji sloj germanskih posuđenica u slavenskim jezicima ulaze riječi posuđene do 9. st. Jezikoslovnim istraživanjima utvrđeno je da su jezici davaoci bili gotski te zapadnogermanski dijalekti.

Dvije su najvažnije značenjske kategorije najstarijih germanskih posuđenica riječi

povezane s vlašću i ratovanjem te riječi povezane s trgovinom. U prvu kategoriju spadaju riječi poput *cesar*, *knez*, *kralj*, *vitez* (izvorno ‘ratnik’) te *puk*, *brnjica* (izvorno ‘oklop’), *šljem* i *truba*. Riječ *knez* postala je od praslavenskoga *knędzь (usp. slovenski *knez*, ruski *князь*, češki *kněz*), što je posuđeno iz germanskoga **kuninga-* ‘vođa plemena, plemić’ (od te su se riječi u germanskim jezicima razvile riječi za ‘kralja’, usp. njemački *König*, engleski *king*). Riječ *vitez* postala je od praslavenskoga *vitędzь (usp. slovenski *vitez*, ruski *вумязь*, češki *vítěz* ‘pobjednik’), a to je posuđeno iz germanskoga **wikinga-* (od čega potječe *Viking*).

Posuđenice su povezane s trgovinom glagol *kupiti*, zatim *penez*, *libva*, *dug*, *mito*, *vaga* te nazivi za posude, koji često označuju i određenu mjeru: *badanj* (izvorno ‘kaca’), *kotao*, *kabao*, *lagav* ‘bačva’, *uborak* ‘mjera za žito’, *staklo* (izvorno ‘vrsta staklene posude’). Stari su germanizmi i neki nazivi za oruđe i oružje: *bradva* ‘vrsta sjekire’, *pila*, *petlja* (izvorno ‘okov’), *stupa*, *plug*, *gredelj* ‘dio pluga’, riječi koje se odnose na hranu (*kušati*, *hljeb*, *luk*, *rotkva*, *smokva*, *voće*) te druge riječi iz biljnoga i životinjskoga svijeta: *bukva*, *lav*, *osao*, *skot*. Među spomenutim primjerima nalaze se riječi koje su danas zastarjelice ili su područno ograničene, npr. *cesar*, *gredelj*, *hiža*, *hljeb*, *lagav*, *osao*, *penez*, *uborak*.

Među najstarijim germanizmima nalaze se i riječi povezane s kršćanstvom: *crkva*, *krst*, *pop*, *post*, *postiti*. Neke od njih potječu iz latinskoga ili grčkoga, a jezične značajke pokazuju da su u slavenski dospjele uz germansko posredništvo (npr. *crkva*, *pop*). S druge strane, u germanskim jezicima postoje i riječi podrijetlom iz latinskoga i grčkoga za koje se ne može sa sigurnošću utvrditi jesu li u slavenski dospjele izravno iz latinskoga odnosno grčkoga ili germanskim posredovanjem (npr. *vino*, *ocat*, *daska*).

Pretplatite se na deseto godište *Hrvatskoga jezika!*

Pretplatiti se možete putem e-adrese hrjezik@ihjj.hr ili mrežnih stranica knjige.ihjj.hr. Uplate se šalju na račun u Privrednoj banci Zagreb: HR6023400091110616363 s naznakom „za *Hrvatski jezik*”. Svi pretplatnici postaju članovi Kluba pretplatnika časopisa *Hrvatski jezik* te ostvaruju pravo na 40 % popusta na sva institutska izdanja.